

الله أكبر

IRAK CUMHURİYETİ İNCELEME RAPORU

2020

IRAK CUMHURİYETİ İNCELEME RAPORU

Mart 2020

Teşekkür

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında bilgi vererek yardımlarını esirgemeyen T.C. Erbil Başkonsolosluğu Ticaret Ataşesi Zihni TUĞRUL'a, Doğu Anadolu İhracatçılar Birliği Üye İlişkileri Şube Müdürü Zafer BAYRAK'a, DAİB Doğubayazıt İrtibat Bürosu Memuru M.Şefik KUBA'ya ve yayınlarından kaynak olarak yararlanılan tüm kurum ve kuruluşlara; ayrıca raporu hazırlayan Ajans personelimiz Durmuş Okan BOZKIRLI'ya teşekkür ederim.

Oktay GÜVEN
Serhat Kalkınma Ajansı
Genel Sekreter V.

İÇİNDEKİLER

1. GENEL BİLGİLER	5
2. TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER.....	7
3. DOĞAL KAYNAKLAR.....	7
4. GENEL EKONOMİK DURUM.....	8
5. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR.....	9
6. DIŞ TİCARET.....	9
7. TÜRKİYE VE IRAK ARASINDA TİCARET.....	13
8. TRA2 BÖLGESİ VE IRAK ARASINDA TİCARET.....	16
9. IRAK'A İHRACAT POTANSİYELİ.....	19
10. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	20

Tablo Listesi

Tablo 1: Irak Nüfus Yapısı

Tablo 2: Irak Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının Sektörel Dağılımı

Tablo 3: Irak'ta Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (milyon dolar)

Tablo 4: Irak'ın Dış Ticareti (milyon dolar)

Tablo 5: Başlıca Ülkeler İtibarı ile Irak'ın İhracatı (1.000 dolar)

Tablo 6: Irak'ın İhracatında Başlıca Ürünler (1.000 dolar)

Tablo 7: Başlıca Ülkeler İtibarı ile Irak'ın İthalatı (1.000 dolar)

Tablo 8: Irak'ın İthalatında Başlıca Ürünler (1.000 dolar)

Tablo 9: Türkiye-İrak Arası İhracat-İthalat Genel Veriler (1.000 dolar)

Tablo 10: Türkiye'nin Irak'a İhracatında Başlıca Ürünler (1.000 dolar)

Tablo 11: Türkiye'nin Irak'tan İthalatında Başlıca Ürünler (1.000 dolar)

Tablo 12: TRA2 Bölgesi-Tüm Ülkeler ve TRA2 Bölgesi-İrak İhracat Değerleri (dolar)

Tablo 13: TRA2 Bölgesi İlleri-İrak Ticaret İstatistikleri (dolar)

Tablo 14: 2018-2019 Yılları Ağrı-İrak İhracat Raporu(Ürün Grubu Bazında)

Tablo 15: 2018-2019 Yılları Kars-İrak İhracat Raporu(Ürün Grubu Bazında)

Tablo 16: 2018-2019 Yılları Iğdır-İrak İhracat Raporu(Ürün Grubu Bazında)

Tablo 17: Irak'a İhracat Potansiyeli Taşıyan Ürünler ve Potansiyel Değerleri(milyon dolar)

Tablo 18: Irak Kalkınma Planı Hedefleri (2018-2022)

Harita Listesi

Harita 1: Irak Cumhuriyeti'nin Konumu

1. GENEL BİLGİLER

Coğrafi Konum

Bir Ortadoğu ülkesi olan Irak, kuzeyden Türkiye, doğudan İran, güneydoğudan Basra Körfezi ve Kuveyt, güneyden Suudi Arabistan, batıdan da Ürdün ve Suriye ile çevrilidir. Türkiye ile 352 km, İran ile 1458 km, Ürdün ile 181 km, Kuveyt ile 240 km, Suudi Arabistan ile 814 km ve Suriye ile 605 km sınıra sahiptir.

Harita 1- Irak Cumhuriyeti'nin Konumu

Irak fiziki yapı bakımından genelde dört bölgeye ayrılır: Bunlar, kuzey ve kuzeydoğuyu kaplayan dağlık bölge; bu bölgenin güneyinde yer alan, Basra Körfezi kıyısındaki bataklıklar; güney ve batıdaki çöllerle sınırlanmış olan Mezopotamya arazisi(tarıma elverişli arazi) ve Ürdün, Suudi Arabistan, Güney Suriye sınırlarına yakın bölgelerden başlayarak komşu ülkelerin içlerine doğru uzanan step ve çöllerdir. Ülkenin en büyük platosu kuzeyde bulunan Cezire'dir. Yine kuzeydeki Alp-Himalaya dağ dizisi üyeleri Zagros Dağları Irak'ın en yüksek bölgeleridir. Dicle ve Fırat, Irak ve Mezopotamya'nın hayat kaynağıdır.

Irak'ta iklim kış-yaz mevsimleri ve güney-kuzey bölgeleri arasında büyük değişiklik gösterir. Yaz mevsimi güneyde uzun, sıcak ve kuraktır. Sıcaklık bölgede ortalama 46°C'yi bulur. Kuzeyde ise serince ve kısa sürer. Kış mevsimi ise güneyde kısa sürer ve serin geçer. Kuzey bölgelerde ise kış çok karlı ve uzundur. Bu bölgelerde kış aylarındaki sıcaklık ortalaması sıfırın altındadır. Yağış ise ülke genelinde kış aylarında olur. Mezopotamya'da senelik ortalaması 178 mm olan yağış, dağlık bölgelerde 1016 mm'yi bulur.¹

İdari Yapı

Irak, idari olarak 19 ilden (vilayetten) oluşmaktadır. Bu iller ve başkentleri Bağdat (Bağdat), Selahattin (Tikrit), Diyala (Bakuba), Vasit (Kut), Meysan (Amara), Basra (Basra), Dikar (Nasiriye), Mutanna (Samava), Kadisiye (Divaniye), Babil (Hilla), Kerbela (Kerbela), Necef

¹ Konya Ticaret Odası Irak Ülke Raporu, http://www.kto.org.tr/d/file/irak_-ulke-raporu_kasim.pdf

(Necef), Anbar (Ramadi), Nineva (Musul), Dohuk (Dohuk), Erbil (Erbil), Kerkük (Kerkük), Süleymaniye (Süleymaniye) şeklindedir.

Siyasi Yapı

İngilizler, Birinci Dünya Savaşı sırasında 20 Kasım 1914'te Basra'ya girmişlerdir. Ancak 29 Mayıs 1916'da Irak ve Osmanlı Kuvvetleri "Selman Pak" meydan savaşında İngilizleri yenerek tamamını esir etmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlılar bölgeden çekildikleri için Iraklılar yalnız ve zayıf kaldıklarından İngiltere 1918'de ordularını Musul'a sokmuştur. 1920'de yapılan son Roma Konferansı'nda da Irak'ın İngiliz mandası altına girmesi kararlaştırılmıştır. Akabinde Irak 1932 yılında bağımsızlığını kazanmış ve Irak Krallığı kurulmuştur. Krallık, 1958 yılında yapılan askeri darbeyle yerini Irak Cumhuriyeti'ne bırakmıştır. Sosyalist Arap Baas Partisi aynı senenin 8 Şubatında yönetimi ele geçirmiş, 18 Kasım 1963'te ise Arif Kardeşler, karşı darbe ile başa geçmiştir. Beş sene sonra 30 Temmuz 1968'de de Baas Partisi yeni bir darbe yaparak ikinci defa yönetimi ele geçirmiştir. 22 Eylül 1980'de başlayan Irak-İran savaşı ülkede yüzbinlerce insan kaybına, milyarlarca dolarlık zarara, huzurun, barışın ve düzeninin bozulmasına yol açmıştır. Sekiz sene gibi uzun bir savaş sonunda, 20.8.1988'de ateşkes imzalanmıştır. 2003 yılından itibaren Irak Cumhuriyeti demokrasi ile yönetilmeye başlamıştır.²

Türkiye ile Irak 1955 yılında Bağdat Paketi'nı imzalamışlar, 1977'de Kerkük-Ceyhan Petrol Boru Hattı'nı hayata geçirmişlerdir (Kısa süreli kesintiler olmakla birlikte, Ağustos 2007 itibarıyla Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattı yeniden faaliyete geçmiştir). Irak, Türkiye'nin önemli ticaret ortaklarından biri olmuş, Türk müteahhitleri Irak'ta önemli projeler gerçekleştirmiştir.

Demografik Veriler

Nüfusu 2019 yılında 39,3 Milyon kişi olan Irak'ın nüfus artış oranı %2.28'dir. Genç bir nüfusa sahip olan Irak'ın nüfusunun sadece %3,33'ü 65 yaş ve üstü insanlardan oluşmaktadır. Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Irak Nüfus Yapısı

Yaş Grupları	Toplam Nüfusa Oranı
0-14 yaş	% 37,02
15-64 yaş	% 59,65
65 yaş ve üstü	% 3,33

Kaynak: CIA, The World Factbook (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>)

² <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/irak.htm>

Diplomatik Temsilciler

Irak Cumhuriyeti Türkiye’de Ankara Büyükelçiliği, İstanbul Başkonsolosluğu ve Ticaret Ataşelikleriyle temsil edilmektedir.

Türkiye’nin de aynı şekilde Irak’ta Bağdat Büyükelçisi, Erbil Başkonsolosu, Bağdat Ticaret Müşaviri ve Erbil Ticaret Ataşesi görev almaktadır.

2. TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

Para Birimi olarak Irak Dinarı’nın kullanıldığı Irak’ın 2017 yılındaki satın alma gücü paritesine dönük Gayri Safi Yurtiçi Hasılası(GSYH) 649,3 milyar dolardır. Yine aynı pariteye göre kişi başına düşen gelirin 16.700 dolar olduğu Irak’ın 2017 yılı tahmini reel ekonomik büyüme oranı %-2,1 ve enflasyon oranı %0,1’dir. Tablo 2’de Irak Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının sektörel dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 2: Irak Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının Sektörel Dağılımı

TARIM	% 3,3
SANAYİ	% 51
HİZMETLER	% 45,8

Kaynak: CIA, The World Factbook (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>)

Sanayi ve hizmetler sektörünün payları neredeyse yarı yarıya paylaştığı dağılımda tarım sektörünün payı sadece %3,3’tür.

İşgücü 8.9 milyon kişi (CIA, The World Factbook, 2010 tahmini) ve işsizlik oranı % 16 (CIA, The World Factbook 2012 tahmini) olan Irak’ın toplam ihracatı 89,1 milyar dolar toplam ithalatı 46,1 milyar dolardır.³

İşsizlik kırsal kesime göre şehirlerde daha yüksek orandadır. Aktif bayan nüfus içindeki işsizlik en çok; diplomalı ve şehirlerde yaşayanlarda görülmektedir. Bu oran özellikle 15-24 yaş grubunda çok daha yüksektir.⁴

3. DOĞAL KAYNAKLAR

Irak’ın en önemli doğal kaynağı petroldür. Petrol, Kerkük, Musul ve Basra olmak üzere üç bölgeden çıkarılır. Ülkenin senelik petrol üretimi 31 milyon varil civarındadır. Kuzeyden çıkarılan petrol, petrol boru hattı ile Suriye’nin Baniyar, Lübnan’ın Trablusşam limanlarına ve ülkemizin Yumurtalık tesislerine pompalanır. Güneyden çıkarılan petrol ise körfez kıyısındaki

³ T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2018, <http://www.mfa.gov.tr/irak-ekonomisi.tr.mfa>

⁴ CIA, The World Factbook (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>)

limanlardan borularla sevk edilir. Irak'tan çıkarılan, değeri petrolle yakın diğer bir tabii servet kükürttür. Bunu, senede 12 bin ton çıkarılan asbest takip eder.⁵

Irak ekonomisinin dayandığı temel sektör olan petrol ihracatı milli gelirin %60'ını, kamu gelirlerinin ise yaklaşık %90'ını oluşturmaktadır. Irak'ta petrol sığ kuyulardan çekilebilen büyük sahalarda bulunduğundan petrol üretimi düşük maliyetlerle yapılmaktadır. Irak petrolünün üretim maliyeti Suudi Arabistan'daki maliyetle eşit, diğer ülkelerden daha düşüktür. Rezerv-üretim oranı bazı tahminlere göre Irak'ta 150 yıldır ve bu rakam Orta Doğu ve Afrika bölgesindeki en yüksek orandır. OPEC üyesi olan Irak'ın (tespit edilmiş) petrol rezervi 143 milyar varildir ve en büyük petrol rezervi, güneyde Rumelia sahasında olup, 17 milyar varil düzeyindedir. Irak, rezervi itibarıyla, Venezuela, S.Arabistan ve İran'ın ardından, dünyanın dördüncü (4.) büyük petrol ülkesidir. Petrol ve petrol ürünleri ihracatında Bağdat'ta Petrol Bakanlığı'na (www.oil.gov.iq) bağlı olan SOMO(www.somooil.gov.iq) yetkili kurumdur. Irak'ın en önemli petrol rafinerileri kuzeyde Selahaddin şehrindeki Beji ile Bağdat'ta Dora ve Basra rafinerileridir.⁶

4. GENEL EKONOMİK DURUM

Irak'ın en önemli ihracat kalemi petroldür. Petrol ihracatı güneyde Basra ve Khor Al Amia Limanları ile kuzeydeki (Kerkük-Ceyhan) boru hattı üzerinden (450 bin-500 bin varil/gün kapasite) yapılmaktadır.⁶

2019 yılı Nisan ayı itibarıyla günlük 4.500.000 varil ham petrol üretilmiş, günlük 3.466.000 varil ihraç edilmiştir.⁷

Irak'taki petrol arıtma istasyonları, petrol boru hatları, montaj fabrikaları, çimento fabrikaları, demir-çelik fabrikaları ve enerji santralleri devlete aittir. Bir zamanlar 200 civarında bulunan bu şirketlerin sayısı az sayıdaki kamu-özel ortaklığındaki firmalar da dahil olmak üzere 80 civarında bulunmaktadır. Irak özel sektör kuruluşlarının finansman ve iş tecrübesi açısından yetersiz oluşundan dolayı sadece marketler, dokuma tezgâhları, şehir içi nakliye firmaları, deri işleme atölyeleri, tamir-bakım-onarım atölyeleri, dikiş-nakış tezgâhları ve tarıma dayalı küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri özel sektöre aittir. Hizmet sektöründe ise özel sektörün ağırlığı hissedilmektedir. Tüketim, ara ve yatırım mallarını büyük oranda ithal eden Irak'ın en fazla ithalat yaptığı ülkeler Birleşik Arap Emirlikleri, İran, Türkiye ve Çin'dir. Irak pazarında Türk malı imajının ihracatta rakibimiz olan ülke mallarına göre yüksek olduğu gözlemlenmektedir.⁶Sonbahar 2018'de yayınlanan Dünya Bankası raporunda DEAŞ saldırılarından doğrudan etkilenen yedi eyaletteki hasar ve ihtiyaç değerlendirmesinde toplam hasar ve zararın 45,7 milyar dolar, yeniden yapılanma ve iyileşme ihtiyaçları için gereken tutarın ise 88,2 milyar dolar olduğunun tahmin edildiği belirtilmektedir.⁸

⁵ <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/irak.htm>

⁶ <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/irak/ulke-profil/genel-bilgiler>

⁷ Irak Petrol Bakanlığı Verileri, 2019

⁸ Iraq Economic Monitor 2018-WorldBankDocuments, <http://documents.worldbank.org/curated/en/771451524124058858/pdf/125406-WP-PUBLIC-P163016-Iraq-Economic-Monitor-text-Spring-2018-4-18-18web.pdf>

5. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Irak'ta 2013 ve 2014 yıllarında ülkedeki savaş hali ve siyasi istikrarsızlık neticesinde yabancı sermaye çıkışı gözlemlenmiştir ve bu sermaye çıkışı sonraki yıllarda da devam etmiştir. 2013-2017 yılları arasındaki yabancı sermaye çıkışları neticesinde 2018 yılı itibariyle ülkede bulunan doğrudan yabancı sermaye stoku 10,1 milyar dolar seviyelerine inmiştir. Tablo 3'te 2012-2017 yıllarındaki Irak'ta Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve 2018 yılı itibariyle toplam yabancı sermaye stoku gösterilmektedir.

Tablo 3: Irak'ta Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (milyon dolar)

Yıllar	Miktar
2012	3.400
2013	-3.120
2014	-10.176
2015	-7.574
2016	-6.256
2017	-5.032
2018 YILI İTİBARI İLE STOK TOPLAMI	10.128

Kaynak: World Investment Report (Dünya Yatırım Raporu, 2018)

Yaşanan olaylar başta güvenlik harcamaları olmak üzere kamu harcamalarının artmasına yol açmıştır. Irak'ın tek ihraç ürünü olan ve bütçedeki payı %90-95'i bulan petrolün fiyatının düşmesi kamu gelirlerinin azalmasına ve Irak'ın büyük bir finansal krize girmesine yol açmıştır.

6. DIŞ TİCARET

Petrol ihracatçısı bir ülke olan Irak, petrol fiyatlarının 100 doların üzerinde olduğu 2011-2014 döneminde yıllık ortalama 37 milyar dolar dış ticaret fazlası vermiştir. Ortalama petrol fiyatlarının 2014'ün ikinci yarısından itibaren kademeli olarak 50 dolar civarına inmesi Irak'ın ihracatının hızla azalarak 55 milyar doların altına gerilemesine yol açmıştır. Irak'ın verdiği dış ticaret fazlası da büyük ölçüde düşmüştür.

Son yıllarda Irak'ın ihracat gelirleri hızla artmış, bağlı olarak da ithalatı yükselmeye başlamıştır. Irak siyasi istikrarsızlık, altyapı ve güvenlik sorunları nedeniyle sanayi alanında henüz önemli bir gelişme gösterememiştir. Bu nedenle her türlü ihtiyaç maddesinde ithalata bağımlı durumdadır. Tablo 4'te Irak'ın dış ticaret rakamları gösterilmektedir. 2015, 2016 ve 2017 yıllarındaki azalan dış ticaret hacmi 2018 yılında yerini son yılların en fazla dış ticaret hacmine ve ihracat fazlasına bırakmıştır.

Tablo 4: Irak'ın Dış Ticareti* (milyon dolar)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	HACİM	DENGE
2010	48.895	29.395	78.290	19.500
2011	76.920	34.162	111.082	42.758
2012	95.276	50.966	146.242	44.310
2013	90.361	56.340	146.701	34.020
2014	87.072	58.638	145.710	28.434
2015	54.602	40.054	94.537	14.838
2016	49.443	40.647	90.090	8.796
2017	69.018	50.415	119.433	18.603
2018	97.232	53.411	150.643	43.821

* Veriler ülkenin kendi verileri olmayıp ticaret ortaklarının verilerinden derlenmiştir.

Kaynak: TradeMap-ITC(Uluslararası Ticaret Merkezi) verileri,2019

Irak en çok Hindistan, Çin, ABD, G. Kore, Yunanistan, İtalya, Singapur, Hollanda, İspanya ve Tayvan'a ihracat yapmaktadır. Tablo 5'te 2016-2018 yıllarında başlıca ülkeler itibarı ile Irak'ın ihracatı gösterilmektedir.

Tablo 5: Başlıca Ülkeler İtibarı ile Irak'ın İhracatı* (1.000 dolar)

		2016	2017	2018	Pay(%) 2018	2017 - 2018 Değişim (%)
	TOPLAM	49.442.912	69.018.064	97.231.616	100	40,9
1.	Hindistan	9.974.378	15.309.425	23.060.996	23,7	50,6
2.	Çin	10.663.271	13.814.112	22.466.146	23,1	62,6
3.	ABD	6.319.321	11.159.119	12.125.501	12,5	8,7
4.	G. Kore	5.033.139	6.372.396	9.574.174	9,8	50,2
5.	Yunanistan	2.617.631	3.548.902	5.370.602	5,5	51,3
6.	İtalya	3.256.434	3.187.296	4.527.176	4,7	42
7.	Singapur	489.131	1.646.639	3.627.465	3,7	120,3
8.	Hollanda	1.798.416	3.084.842	2.660.267	2,7	-13,8
9.	İspanya	1.376.450	1.434.061	2.147.537	2,2	49,8
10.	Tayvan	928.174	1.224.582	1.773.462	1,8	44,8
11.	Türkiye	836.298	1.527.573	1.420.433	1,5	-7
12.	Japonya	1.086.003	1.009.567	1.317.892	1,4	30,5
13.	Almanya	646.191	1.078.785	1.261.031	1,3	16,9
14.	Mısır	520.937	677.101	1.218.199	1,3	79,9
15.	Sırbistan	177.234	483.560	686.680	0,7	42

* Veriler ülkenin kendi verileri olmayıp ticaret ortaklarının verilerinden derlenmiştir.

Kaynak: TradeMap-ITC verileri

Irak'ın başlıca ihraç ürünleri ham petrol, petrol yağları, altın, hurma, incir, ananas, avokado ve guava armudu, mango ve mangost (taze/kurutulmuş), petrol koku, petrol bitümeni ve petrol yağlarının diğer kalıntıları, petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlardır. Tablo 6'da Irak'ın ihracat yaptığı başlıca ürünler GTİP(Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu) numaralarına göre gösterilmektedir.

Tablo 6: Irak'ın İhracatında Başlıca Ürünler* (1.000 dolar)

GTİP	ÜRÜNLER	2016	2017	2018	Pay (%) 2018	2017-2018 Değişim (%)
	TOPLAM	49.442.912	69.018.064	97.231.616	100	40,9
2709	Ham petrol	46.314.271	65.027.735	91.783.845	94,4	41,1
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	353.870	1.537.416	3.512.834	3,6	128,5
7108	Altın (platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde)	2.420.919	1.929.672	1.382.774	1,4	-28,3
0804	Hurma, incir, ananas, avokado ve guava armudu, mango ve mangost (taze/kurutulmuş)	116.544	146.608	107.882	0,1	-26,4
2713	Petrol koku, petrol bitümeni ve petrol yağlarının veya bitümenli minerallerden elde edilen yağların diğer kalıntıları	17.785	54.216	70.430	0,1	29,9
2711	Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	5.325	69.369	52.028	0,1	-25

* Veriler ülkenin kendi verileri olmayıp ticaret ortaklarının verilerinden derlenmiştir.

Kaynak: TradeMap-ITC verileri

BAE, İran, Türkiye, Çin, Güney Kore, Hindistan, ABD, Almanya, Rusya, Ürdün ve Hollanda Irak'ın en çok ithalat yaptığı ülkelerdir. Tablo 7'de 2016-2018 yıllarında başlıca ülkeler itibarı ile Irak'ın ithalatı gösterilmektedir.

Tablo 7: Başlıca Ülkeler İtibarı ile Irak'ın İthalatı* (1.000 dolar)

		2016	2017	2018	Pay(%) 2018	2017 - 2018 Değişim (%)
	TOPLAM	40.646.509	50.414.921	53.411.408	100	5,9
1.	BAE	5.364.000	12.244.720	11.313.179	21,2	-7,6
2.	İran	6.131.482	6.425.016	8.960.694	16,8	39,5
3.	Türkiye	7.636.670	9.054.612	8.346.276	15,6	-7,8
4.	Çin	7.547.858	8.330.415	7.917.674	14,8	-5
5.	G. Kore	1.438.370	1.462.088	1.911.777	3,6	30,8
6.	Hindistan	973.693	1.259.847	1.854.473	3,5	47,2
7.	ABD	1.266.311	1.204.777	1.312.297	2,5	8,9
8.	Almanya	808.364	759.132	844.726	1,6	11,3
9.	Rusya	916.810	255.565	765.468	1,4	199,5
10.	Ürdün	498.262	542.745	703.550	1,3	29,6
11.	Hollanda	380.381	458.716	671.973	1,3	46,5
12.	S. Arabistan	402.183	502.537	651.557	1,2	29,7
13.	Ukrayna	374.409	479.480	644.038	1,2	34,3
14.	Kuveyt	265.058	691.990	623.854	1,2	-9,8
15.	Brezilya	455.499	810.749	588.481	1,1	-27,4

* Veriler ülkenin kendi verileri olmayıp ticaret ortaklarının verilerinden derlenmiştir.

Kaynak: TradeMap-ITC verileri

Türkiye 2016 yılında Irak’a en fazla ihracat yapan ülke konumundayken, 2017 yılında 2. ve 2018 yılında 3. sıraya gerilemiştir.

Irak’ın en çok ithal ettiği ürünler mücevherci eşyası ve aksamı, petrol yağları, otomobiller, tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar, petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlardır. Tablo 8’de Irak’ın ithal ettiği ürünler GTİP(Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu) numaralarına göre gösterilmektedir.

Tablo 8: Irak’ın İthalatında Başlıca Ürünler* (1.000 dolar)

GTİP	ÜRÜNLER	2016	2017	2018	Pay (%) 2018	2017-2018 Değişim (%)
	TOPLAM	40.646.509	50.414.921	53.411.408	100	5,9
7113	Mücevherci eşyası ve aksamı (kıymetli metallere veya kıymetli metallerle kaplama metallere)	3.175.168	3.450.355	2.278.054	4,3	-34
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	999.356	1.458.350	1.898.681	3,6	30,2
8703	Otomobiller	721.532	1.393.076	1.670.184	3,1	19,9
2402	Tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar	617.137	1.725.359	1.659.107	3,1	-3,8
2711	Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	18.319	305	1.045.812	2	342789,2
3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	682.355	821.946	883.533	1,7	7,5
1006	Pirinç	520.161	634.321	845.083	1,6	0
8471	Otomatik bilgi işlem mak. bunlara ait birimler; manyetik veya optik okuyucular, verileri koda dönüştüren ve işleyen mak.	103.418	409.171	682.349	1,3	66,8
8544	İzole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenler; tek tek kaplanmış liflerden oluşan fiber optik kablolar	508.383	476.728	619.154	1,2	29,9
1905	Tatlı Bisküvi ve Gofretler	512.764	528.946	606.132	1,1	14,6
9403	Diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	489.949	538.825	600.881	1,1	0
8415	Klima cihazları (motorlu bir vantilatör ile nem ve ısıyı değiştirmeye mahsus tertibatı olanlar)	433.985	525.511	598.670	1,1	0
207	Kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatatı (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş)	536.410	664.281	586.392	1,1	-11,7
1101	Buğday unu	501.267	663.643	578.871	1,1	-12,8
8704	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	206.032	524.071	491.891	0,9	0
1001	Buğday ve mahlut	42.277	114.584	478.664	0,9	317,7

7214	İnşaat demiri	356.425	350.912	475.056	0,9	35,4
8708	Karayolu taşıtları için aksam ve parçalar	281.348	392.061	433.569	0,8	10,6
7308	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı, inşaatla kullanılmak üzere hazırlanmış demir veya çelikten sac, çubuk, vb.	460.225	375.966	425.473	0,8	13,2
407	Kuş ve kümes hayvanlarının kabuklu yumurtaları	299.936	402.724	396.000	0,7	-1,7
1512	Ayçiçeği, aspir, pamuk tohumu yağları ve bunların fraksiyonları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	423.329	468.191	391.296	0,7	-16,4
4011	Kauçuktan yeni dış lastikler	308.858	393.645	389.070	0,7	-1,2
8481	Musluk, batarya, vana ve valfler	318.383	297.003	385.993	0,7	30
6907	Cilasız veya sırsız seramikten döşeme veya kaplama karoları ve kaldırım taşları, mozaik küpler vb.	16.142	297.478	380.701	0,7	0
8802	Helikopterler, uçaklar vb; uzay araçları (uydular dahil), uzay araçlarını fırlatıcı araçlar ve yörünge-altı araçları	42.202	255.369	378.826	0,7	48,3
3002	İnsan kanı, hayvan kanı, serum, aşı, toksin vb. Ürünler	359.020	362.491	376.411	0,7	3,8
406	Peynir ve pıhtılaşmış ürünler	349.036	364.802	371.968	0,7	2
3924	Plastikten sofa, mutfak, ev, sağlık veya tuvalet eşyası	331.197	380.024	369.406	0,7	-2,8
1701	Kamış/pancar şekeri ve kimyaca saf sakkaroz (katı halde)	352.387	565.970	365.752	0,7	-35,4

* Veriler ülkenin kendi verileri olmayıp ticaret ortaklarının verilerinden derlenmiştir.

Kaynak: TradeMap-ITC verileri

Irak'ın gıda sektöründe ithal bağımlılığı oldukça yüksek seviyelerdedir. 2018'de Irak 125 milyon dolarlık gıda ürünleri ihracatına karşılık 10 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Nüfusun hızla artması ve tarım ürünleri üreten kırsal kesimdeki yaşayan kesimin kentlere göç etme eğiliminde olması gıda arzını azaltacak unsurlardır. Savaş nedeniyle göç eden Iraklıların geri dönmeye başlaması da gıda harcamalarında talebi güçlü tutmaktadır. Irak yönetiminin 2019 yılında yerli üretimi desteklemek amacıyla tuz, erişte, makarna, yumurta ve dondurma gibi ürünlere 1 yıl süreyle ithalat yasağı koymasının gıda arz açığı bulunan ülkenin yerlileşme hamlesi için yetersiz bir adım olduğu değerlendirilmektedir.⁹

7. TÜRKİYE VE IRAK ARASINDA TİCARET

Irak, 2011 yılında ihracat pazarlarımız arasında Almanya'nın ardından ikinci sıraya yükselmiş ve 2011-2014 döneminde ikinci sıradaki yerini korumuştur. Son 10 yılda ihracatımızda 4 adet ikincilik, 2 adet üçüncülük, 2 adet dördüncülük, 2 adet beşincilik sırasını alan stratejik bir pazar olan Irak pazarı aynı zamanda, 2009 yılından itibaren ülkemiz ihracatından asgari %5 ve üzerinde pay almaktadır. Irak'a gerçekleştirilen ihracat 2013 yılında yaklaşık 12 milyar dolarla en yüksek seviyesine ulaşmıştır. DEAŞ'ın Haziran 2014'te Musul'u ele geçirmesine

⁹ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu(DEİK), Ekonomik Araştırmalar, Irak Ülke Raporu, Eylül 2019, <http://www.ikmib.org.tr/files/images/muhtelif3/Irak-Ulke-Raporu.pdf>

kadar olan süreçte, Ocak-Mayıs döneminde, Irak'a olan ihracatımız %11,5 artmıştır. Bu dönemde ihracatımız tüm aylarda bir önceki yılın aynı ayına göre artış göstermiştir. Musul'un DEAŞ tarafından ele geçirilmesinden sonra, Irak'ta ortaya çıkan siyasi ve askeri kriz nedeniyle ihracatımız azalmaya başlamıştır. Olayların başladığı Haziran ayından Aralık ayına kadar olan dönemde tüm aylarda bir önceki yılın aynı ayına göre azalmalar gerçekleşmiş olup Haziran-Aralık dönemindeki toplam azalış %24,4 olarak gerçekleşmiştir. Böylece 2014 yılında Türkiye'nin Irak'a ihracatı bir önceki yıla göre yaklaşık % 8,9 oranında azalarak 10,9 milyar dolara gerilemiştir.¹⁰

Irak'a ihracat işlemleri çoğunlukla güney illerimizdeki gümrük idarelerinden gerçekleştirilmektedir. Yaşanan zorluklara, yüksek maliyetlere ve güvenlik endişelerine rağmen kıymetli taşlar ve mücevherat dışında, Irak'a ihracatımızın en az %90'ı karayolu ile gerçekleşmektedir.¹⁰

İki ülke arasındaki ulaşım genel olarak karayoluyla Türkiye'den Habur, Irak'tan Zaho sınır kapılarından sağlanmaktadır. Aynı zamanda Türk Hava Yolları'nın (THY) İstanbul'dan Irak'ın 5 şehrine (Bağdat, Basra, Erbil, Necef, Süleymaniye), Pegasus havayollarının ise Irak'ın 4 şehrine (Bağdat, Erbil, Süleymaniye, Basra), Atlasjet'in Irak'ın 3 şehrine (Süleymaniye, Bağdat, Erbil) uçuşları bulunmaktadır.

Irak ihracatımız, 2008'den beri (2014-15-16 ve 18 hariç) sürekli genel ihracatımızın artış oranından daha fazla artmıştır. 2016 yılında 7,6 milyar dolara kadar gerileyen Irak'a ihracatımız 2017'de 9,1 milyar dolar, 2018'de 8,4 milyar dolar ve 2019 yılında da 8,1 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir (Tablo 9).

Tablo 9: Türkiye - Irak Arası İhracat-İthalat Genel Veriler (1.000 dolar)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET DENGESİ	DIŞ TİCARET HACMİ
2015	8.549.967	296.505	8.253.462	8.846.472
2016	7.636.670	836.298	6.800.372	8.472.968
2017	9.054.612	1.527.573	7.527.039	10.582.185
2018	8.346.026	1.420.433	6.925.593	9.766.459
2019	8.130.605	2.206.982	5.923.623	10.130.605

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2019 yılı verileri geçicidir)

Türkiye'nin Irak'a ihraç ettiği belli başlı ürünler; mücevherci eşyası ve aksamı (kıymetli metallere veya kıymetli metallere kaplama metallere), buğday unu/mahlut unu, kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatatı (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş), ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamuller, hosti, boş ilaç kapsülü mühür güllacı, pirinç kağıdı vb., diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları ve kuş ve kümes hayvanlarının kabuklu yumurtalarıdır.

¹⁰ T.C. Erbil Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, Türkiye-Irak Dış Ticaret Ülke Raporu, 2019

Tablo 10’da Türkiye’nin Irak’a ihracatındaki başlıca ürünler GTİP(Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu) numaralarına göre gösterilmektedir.

Tablo 10: Türkiye’nin Irak’a İhracatında Başlıca Ürünler* (1.000 dolar)

GTİP	ÜRÜNLER	2016	2017	2018
	TOPLAM	7 636 670	9 054 612	8 350 702
7113	Mücevherci eşyası ve aksamı (kıymetli metallere veya kıymetli metallere kaplama metallere)	547 010	958 817	1 129 242
1101	Buğday unu/mahlut unu	492 557	579 376	528 178
0207	Kümes hayvanlarının etleri ve yenilen sakatatı (taze, soğutulmuş veya dondurulmuş)	230 366	323 299	324 044
1905	Ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamülleri, hosti, boş ilaç kapsülü mühür güllacı, pirinç kağıdı vb	299 596	300 065	312 537
9403	Diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	301 567	288 288	309 445
0407	Kuş ve kümes hayvanlarının kabuklu yumurtaları	232 789	314 154	306 069

* Veriler ülkenin kendi verileri olmayıp ticaret ortaklarının verilerinden derlenmiştir.

Kaynak: TradeMap-ITC verileri

Türkiye Irak'tan en çok altın, petrol koku, petrol bitümeni ve petrol yağlarının veya bitümenli minerallerden elde edilen yağların diğer kalıntıları, işlenmemiş alüminyum, bakır teller, kağıt ve karton döküntü ve kırıntıları, plastikten döküntü, kalıntı ve hurdalar ithal etmektedir.

Tablo 11’de Türkiye’nin Irak’tan ithalatındaki başlıca ürünler GTİP(Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu) numaralarına göre gösterilmektedir.

Tablo 11: Türkiye’nin Irak’tan İthalatında Başlıca Ürünler (1.000 dolar)

GTİP	ÜRÜNLER	2016	2017	2018
	TOPLAM İTHALAT	836 298	1 527 573	1 420 433
7108	Altın (platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde)	768 576	1 398 993	1 251 303
2713	Petrol koku, petrol bitümeni ve petrol yağlarının veya bitümenli minerallerden elde edilen yağların diğer kalıntıları	15 878	51 976	53 505
7601	İşlenmemiş alüminyum	0	988	32 585
7408	Bakır teller	0	0	23 480
4707	Kağıt ve karton döküntü ve kırıntıları	19 657	32 831	21 889
3915	Plastikten döküntü, kalıntı ve hurdalar	14 855	10 734	10 728

* Veriler ülkenin kendi verileri olmayıp ticaret ortaklarının verilerinden derlenmiştir.

Kaynak: TradeMap-ITC verileri

8. TRA2 BÖLGESİ VE IRAK ARASINDA TİCARET

TRA2 Bölgesi ihracat rakamları son yıllarda azalan değerler göstermektedir. Azalmanın en büyük sebebi İran'a yapılan ABD ambargosu olduğu söylenebilir. Türkiye'deki Düzey 2 Bölgelerinden Irak'a en az ihracat yapılan bölge TRA2 Bölgesi'dir. Yıllar itibariyle yapılan ihracat 1 milyon doları bulmamıştır. Tablo12'de TRA2 Bölgesi'nin son 5(beş) yıllık genel ihracat değerleri ve Irak'a yaptığı ihracat değerleri gösterilmektedir.

Tablo 12: TRA2 Bölgesi-Tüm Ülkeler ve TRA2 Bölgesi-Irak İhracat Değerleri (Dolar)

YIL	İHRACAT(Toplam)	İHRACAT (Irak)
2015	220.701.102	367.967
2016	150.802.296	61.229
2017	149.378.344	561.228
2018	115.589.820	539.229
2019	96.638.188	580.212

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Türkiye'nin Irak'a olan ihracatında 2018 ve 2019 yıllarında düşüş gözlenmesine rağmen 2019 yılında TRA2 Bölgesi'nde Irak'a olan ihracatta artış gözlenmiştir. Bu artış Ağrı ili özelindeki artışın Bölge toplamında bir artış sağlaması olarak gözlenmiştir(2018- 330.842 dolar, 2019- 479.221 dolar). TRA2 Bölgesi illerinin Irak ile son 5 yıllık ticareti incelendiğinde bazı iller için istikrar olmadığı söylenebilir. Ardahan ilinden Irak'a 2015 yılından sonra ihracat gerçekleşmemiştir. Kars ili 2015 ve 2016 kayıtlarında yer almazken 2017 ve 2018 yıllarında ihracat gerçekleştirip 2019 yılında yine ticaret yapmamıştır. Ağrı İli'nin Irak'a olan ihracat rakamları 2016 yılından itibaren her yıl artış göstermiştir. Ağrı ili 2015 yılı haricinde Irak'tan ithalat yapmamıştır. İller arasında sadece Iğdır ili hem ihracat hem de ithalat kayıtlarında her yıl yerini almıştır ancak her yıl yapılan ihracatta bir sene artış, bir sene azalış gözlenmiştir (Tablo 13).

Tablo 13: TRA2 Bölgesi İlleri-Irak Ticaret İstatistikleri (dolar)

YILLAR	İL	İHRACAT	İTHALAT
2015	Ağrı	209.154	35.856
	Ardahan	3.455	-
	Iğdır	155.358	1.893.657
2016	Ağrı	53.813	-
	Iğdır	7.416	4.796.941
2017	Ağrı	145.317	-
	Kars	159.855	-
	Iğdır	256.056	11.439.574
2018	Ağrı	330.842	-
	Kars	185.07	-
	Iğdır	23.317	10.103.450
2019	Ağrı	479.221	-
	Iğdır	100.991	7.642.370

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Doğu Anadolu İhracatçı Birlikleri'nden alınan bilgiler doğrultusunda TRA2 Bölgesi illerinin son iki yılda ağırlıklı olarak hangi ürün gruplarını Irak'a ihraç ettikleri ve 2018-2019 yıllarındaki değişimler aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir. Tablolardaki ihracat değerleri FOB(Free On Board) değerler olarak verilmiştir. FOB, tedarikçinin malzemeyi nakliye yapılacağı geminin güvertesine taşıyana kadar olan sorumluluğunu içerir. Fabrikadan liman gümrüğüne kadar olan taşıma masrafları ile liman gümrüğü ve liman masrafları tedarikçiye aittir. Malzeme gemi güvertesine taşındıktan sonraki sorumluluk ise müşteriye aittir.

Tablo 14: 2018-2019 Yılları Ağrı-Irak İhracat Raporu(Ürün Grubu Bazında)

ÜRÜN GRUBU	01.01.2018-31.12.2018		01.01.2019-31.12.2019		DEĞİŞİM	
	KG MİKTAR	FOB (dolar)	KG MİKTAR	FOB (dolar)	KG MİKTAR	FOB (dolar)
OTOMOTİV SANAYİ	152.476,00	250.725,88	345.542,00	276.965,95	126,62%	10,47%
KONFEKSİYON	-	-	1.500,00	26.889,31	-	-
SAVUNMA VE HAVACILIK SANAYİ	50.000,00	80.074,74	16.937,00	24.745,48	-66,13%	-69,10%
AĞAÇ VE ORMAN ÜRÜNLERİ	47.475,00	31.355,89	24.675,00	16.710,75	-48,03%	-46,71%
DEMİR. DEMİR DIŞI MET. ADI MET.	-	-	100,00	420,00	-	-
TOPLAM	249.951,00	362.156,51	388.754,00	345.731,49	55,53%	-4,54%

Kaynak: Doğu Anadolu İhracatçı Birlikleri

Tablo 14'te görüldüğü üzere Ağrı ilinden 2019 yılında Irak'a yapılan ihracatta otomotiv sanayi ürünlerinde 2018 yılına göre %10'luk bir değer artışı bulunmaktadır. Konfeksiyon ve demir ürünlerinin ihracatı 2018 yılında yapılmamasına rağmen 2019 yılında gerçekleşmiştir.

Tablo 15: 2018-2019 Yılları Kars-Irak İhracat Raporu(Ürün Grubu Bazında)

ÜRÜN GRUBU	01.01.2018-31.12.2018		01.01.2019- 31.12.2019		DEĞİŞİM	
	KG MİKTAR	FOB (dolar)	KG MİKTAR	FOB (dolar)	KG MİKTAR	FOB (dolar)
HUBUBAT BAKLİYAT VE YAĞLI TOHUMLAR	1.086.300,00	78.140,08	-	-	-	-
KİMYA	18.000,00	11.790,00	-	-	-	-
AĞAÇ VE ORMAN ÜRÜNLERİ	376.500,00	75.254,00	-	-	-	-
TOPLAM	1.480.800,00	165.184,08	-	-	-	-

Kaynak: Doğu Anadolu İhracatçı Birlikleri

Tablo 15, Kars ilinden 2019 yılında Irak’a ihracat gerçekleşmediğini göstermektedir. 2018 yılı değerlerine bakıldığında hububat, bakliyat ve yağlı tohumlar ile ağaç ve orman ürünlerinin ihracatı yapılan ürünleri yarı yarıya paylaştığı görülmektedir.

Tablo 16: 2018-2019 Yılları Iğdır-Irak İhracat Raporu(Ürün Grubu Bazında)

ÜRÜN GRUBU	01.01.2018-31.12.2018		01.01.2019-31.12.2019		DEĞİŞİM	
	KG MİKTAR	FOB (dolar)	KG MİKTAR	FOB (dolar)	KG MİKTAR	FOB (dolar)
OTOMOTİV SANAYİ	-	-	13.705,00	40.429,61	-	-
AĞAÇ VE ORMAN ÜRÜNLERİ	400,00	467,58	87.100,00	32.173,00	21675,00 %	6780,75 %
MAKİNE VE AKSAMLARI SEKTÖRÜ	4.332,00	701,36	19.500,00	29.912,73	350,14%	4164,96 %
KİMYA	7.368,00	17.238,65	42.326,10	16.872,80	474,46%	-2,12%
TOPRAK SANAYİ ÜRÜNLERİ	-	-	19.730,86	7.453,76	-	-
DEMİR. DEMİR DIŞI MET. ADI MET.	1.006,00	3.107,52	263,04	99,37	-73,85%	-96,80%
İKLİMLENDİRM E SANAYİ	304,00	1.800,00	-	-	-100,00%	- 100,00%
TOPLAM	13.410,00	23.315,11	182.625,00	126.941,27	1261,86%	444,46%

Kaynak: Doğu Anadolu İhracatçı Birlikleri

Tablo 16’da Iğdır ilinden Irak’a yapılan ihracat incelendiğinde, 2018 yılında otomotiv sanayi ürün grubundan ihracat yapılmamışken 2019 yılında 40 bin dolarlık bir ihracat gerçekleştiği görülmektedir. Ağaç ve orman ürünleri ile makine ve aksamlarında 2019 yılında 2018 yılına göre yüksek oranda artışlar olmuştur. Kimya, toprak sanayi ve demir ürünleri ihracatında 2019 yılında azalışlar olmakla birlikte 2018 yılında kayda değer ihracat gerçekleştirilen iklimlendirme sanayi ürünlerinin ihracatı 2019 yılında yapılmamıştır.

TRA2 Bölgesi illerinden Irak’a yapılan ihracat ile diğer ülkeler ile yapılan ihracat karşılaştırıldığında, Irak’a yapılan ihracatın bölge illerinin diğer ülkelere yaptığı toplam ihracatın yüzde birine bile ulaşamadığını görmek mümkündür. Hal böyleyken bölge illerinin ihracatında yüksek paya sahip olan Azerbaycan, İran, Türkmenistan ve Gürcistan gibi ülkelere yapılan ihracatın benzer bir şekilde Irak üzerine de yoğunlaşmasıyla, bölge illerinin Irak’a yaptığı ihracat rakamlarını çok kısa bir sürede artıracığı öngörüsünü söylemek doğru olacaktır.

9. IRAK'A İHRACAT POTANSİYELİ

Irak'ın ithalatı ürün bazlı değerlendirildiğinde; 100 milyon dolar üstü ithalatı yapılan ürün gruplarının 12 tanesinde (halı, taze yumurta, ay çekirdeği, un, profil boru, yatak odası mobilyası, kağıt ve havlu benzeri hijyen ürünleri, gofret, bisküvi, dondurulmuş tavuk) ülkemiz %50 ve üzerinde pazara hakim konumdadır. Bu ürünlerden yapılan ihracatımız 3 milyar doların üzerinde gerçekleşmiştir.¹¹

Trade Map verilerine göre Türkiye'nin Irak'a yaptığı ihracatta potansiyel teşkil eden ürünler ağırlıklı olarak gıda sektöründe olup, bununla birlikte mobilya, yapı malzemeleri ve tekstil ürünleri de üst sıralarda yer almaktadır. Tablo 17'de Irak'a yüksek ihracat potansiyeli taşıyan ilk 25 ürün ve bunların potansiyel ihracat değerleri gösterilmektedir.

Tablo 17: Irak'a İhracat Potansiyeli Taşıyan Ürünler ve Potansiyel Değerleri(milyon dolar)

Yüksek İhracat Potansiyeli Taşıyan İlk 25 Ürün	Potansiyel (Milyon Dolar)
Buğday unu/mahlut unu	346
Horoz ve tavukların parçalanmamış etler (dondurulmuş)	184
Yatak odalarında kullanılan türden ahşap mobilyalar	180
Hijyenik havlular ve tamponlar, bebek bezleri ve benzeri hijyenik eşya	147
Waffle ve gofretler	90
Diğer elektrik iletkenleri (gerilimi=<80 V. için)	59
Halılar ve diğer yer kaplamaları; sent. / suni dokumaya elverişli maddelerden, hav yapısında, hazır eşya halinde olan	56
Diğer ekmekçi mamulleri	52
Domates; diğer şekilde (sirke, asetik asitten başka şekilde konserve edilmiş)	50
Ayçiçeği tohumu yağları (diğer)	48
Köşeli çubuklar (çentik, yiv, oluk vb şekil bozuklukları olan)	45
Vinil klorür polimerlerinden monofil, çubuk, profiller-eni kesiti >1mm	40
Tatlı bisküviler	39
Yüzey aktif diğer organik müstahzarlar (perakende)	39
Diğer çikolata, kakao içeren gıda müstahzarları	38
Margarin; diğer	38
Limon ve tatlı limon (taze/kurutulmuş)	36
Bulgur ve irmik; mısırdan	35
Sıvı dielektrik transformatörler güç<650 kVA	33
Tişört, fanila, atlet, kaşkorse vb. giyim eşyası; pamuktan (örme veya kroşe)	31
Kakao içermeyen diğer şeker mamulleri	31
Mermer, traverten ve su mermeri (yontulmuş/kesilmiş)	31
Mercimekler; kabuksuz (kuru)	29
Tişört, fanila, atlet, vb. giyim eşyası; dokumaya elverişli diğer maddelerden	27
Tüpler, borular, hortumlar (sert) propilen polimerlerinden	26

Kaynak: TradeMap(<https://www.trademap.org/Bilateral.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c368%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c%7c1%7c1%7c>)

¹¹ TradeMap,

<https://www.trademap.org/Bilateral.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c368%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c%7c1%7c1%7c>

Irak Kalkınma Planı'nda, 2018-2022 döneminde genel olarak petrol dışı gelirlerin artırılması için sanayi ve tarım sektörlerinin ihtiyaç duyduğu altyapı yatırımlarının yapılmasına yönelik hedefler yer almaktadır, ancak Tablo 18'deki yatırımların sektörel dağılımı, petrol dışı sektörlerin üretimdeki payının artırılması hedefi ile çelişmektedir.¹²

Tablo 18: Irak Kalkınma Planı Hedefleri (2018-2022)

Sektörler	Sektörlerin GSYH Payı		Büyüme Hızı Tahminleri (2018-2022)	İhtiyaç Duyulan Yatırımların Sektörel Payları (%)
	2018	2022		
Tarım	2.1	2.2	8.4	3.4
Petrol	56.1	57.3	7.5	38.4
Madencilik	0.2	0.1	1.0	0.01
Sanayi	0.9	1.1	10.5	2.2
Elektrik & Su	1.1	1.1	6	9.2
İnşaat	7.5	7.5	6.8	5.5
Ulaştırma & Haberleşme	7.8	7.9	7	17.9
Ticaret	8.4	8.9	8.3	3.9
Finans & Sigorta	5.7	4.8	2.6	2.6
Hizmetler	10.1	9.2	4.5	16.9
Toplam	100	100	7	100

Kaynak: <https://www.tobb.org.tr/UlkeRehberi/Documents/Ulkeler/irak/Irak%20Ulusal%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1%202018-2022%20Ek.pdf>

10. SONUÇ VE ÖNERİLER

Irak ekonomisi yıllar itibarıyla incelendiğinde ihracatının her yıl en az %90'ını oluşturan ham petrol fiyatlarında, Irak petrol ihracatında ve Irak GSYH'deki değişim arasında oldukça sıkı bir korelasyon olduğu ve Irak ekonomisinde görülen değişikliklerin bu ülkeye ihracatımızı etkilediği görülmektedir.

Irak'ın ekonomik tercihleri ve lojistik süreçlerdeki sebeplerle 2018 ve 2019 yıllarındaki ihracatımızda görülen negatif gelişmeye rağmen, Musul, Bağdat, Kerkük, Basra gibi önemli şehirlerdeki büyük çaplı imar ve altyapı planlamaları nedeniyle önümüzdeki dönemde bu pazardaki varlığımızın stratejik olarak korunması ve güçlendirilmesi gerekmektedir. Önümüzdeki yıllarda Irak'ın yeniden imarının söz konusu olması Türk müteahhitler için fırsatlar yaratacaktır. İnşaat sektörünün bağlantılı olduğu sektörler olan çimento, demir/çelik, yapı malzemeleri, mobilya, plastik ve beyaz eşya sektörleri de bu durumdan olumlu etkilenecek sektörler olarak öne çıkmaktadır. Söz konusu sektörlerde Türkiye'den talepler oluşacağı değerlendirilmektedir.

Potansiyel ihracat ürünlerinin sadece binde 1'inin dahi bölgemizden ihraç edilmesi bölgemizden Irak'a yapılan ihracatı 7 katına çıkarmaya yetecektir. Hal böyleyken firmalarımızı Irak'a ihracat yapmaları konusunda teşvik edecek çalışmalar, fuar katılımları,

¹²

<https://www.tobb.org.tr/UlkeRehberi/Documents/Ulkeler/irak/Irak%20Ulusal%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1%202018-2022%20Ek.pdf>

tanıtım ortamlarının değerlendirilmesi gibi faaliyetlerin sayılarının artırılmasının gerektiği düşünülmektedir. Ağrı'da kurulan tekstil kentin bu potansiyeli iyi değerlendirmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin Irak'a yaptığı ihracatta potansiyel teşkil eden ürünler ağırlıklı olarak gıda sektöründe olup, bununla birlikte mobilya, yapı malzemeleri ve tekstil ürünleri de üst sıralarda yer almaktadır.

Bölgemizin mobilya, hazır giyim ve konfeksiyon ürünlerinde yüksek değerde ihracat gerçekleştiren illerinden Ağrı, Ardahan ve Iğdır'ın Irak pazarı için de girişimlerini artırması gerekmektedir. Ağrı'da kurulan tekstil kentte faaliyet gösteren firmaların özellikle 60 Milyon Dolar ihracat potansiyeline sahip olan tişört, fanila, atlet, kaşkorse vb. giyim eşyası (bkz. Tablo 17) üreterek Irak'a yönelmelerinin TRA2 Bölgesi ihracatının önemli oranda artırabileceğine işaret etmektedir.

19-22 Nisan 2020 tarihinde Erbil'de yapılacak olan yapı malzemeleri ve inşaat ekipmanları fuarına katılım sağlanması yapı malzemeleri üreten firmalarımızın Irak'taki potansiyeli görmeleri ve bire bir görüşmeler sağlayarak ticaretlerini artırmaları hususunda yararlı olacaktır.

TRA2 Bölgesi ihracatının diğer bölgelere oranla görece düşük seviyelerde gerçekleştiği gerçeğiyle karşı karşıya kalınması, bölgede Ticaret ve Sanayi Odaları önderliğinde dış ticaret eğitimlerinin verilmesini gerektirmektedir. Daha önceki yıllarda Iğdır Ticaret ve Sanayi Odası'nın Serhat Kalkınma Ajansı Teknik Destek Programından destek alarak üyelerine aldırıldığı dış ticaret eğitiminin bölgenin diğer illerinde de aynı şekilde uygulanması sağlanabilir.

Bölgede ihracat yapan firmaların sektöründeki diğer kuruluşlara tecrübe paylaşımı yapmaları da bölgenin ihracat rakamlarını artıracak bir başka unsurdur. Bölge firmalarına Irak pazarının tanıtılması ve potansiyel ürünler ve ihracat değerleri hakkında bilgilendirme toplantıları yapılması, halihazırda diğer ülkelere ihracat yapan firmaların Irak pazarına yönelmelerini sağlayacaktır. Zira Azerbaycan, İran, Gürcistan, Türkmenistan ve Özbekistan gibi bölgeden ihracat yapılan ülkeler göz önünde bulundurulduğunda, bölgenin toplam ihracatında çok az payı bulunan (%0,6) Irak'a ihracatın çok daha kolay geliştirilebileceği değerlendirilmektedir.

Ayrıca Turizm sektörü için Serhat Kalkınma Ajansı'nın TRA2 Bölgesi için yaptığı tanıtım çalışmalarının tüm ülkeler için benzer içerikleri bulunduğundan Irak özelinde bir çalışma gerekmemektedir. Iraklı turistlerin Hakkari-Mergabüt'teki kayak merkezine gelmeleri, yapılacak tanıtımlarla TRA2 Bölgesi'ndeki Sarıkamış, Yalnızçam ve Küpkıran Kayak Merkezleri'ne de gelebilecekleri anlamı taşımaktadır. 2013 yılından itibaren gerçekleşmeyen Erbil Turizm Fuarı'nın önümüzdeki dönemlerde gerçekleşmesi halinde bölge tanıtımı için bu fuara katılım sağlanmasının gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

CIA, World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/iz.html>

Coğrafya Dünyası, <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/irak.htm>

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu(DEİK), Ekonomik Araştırmalar, Irak Ülke Raporu, Eylül 2019, <http://www.ikmib.org.tr/files/images/muhtelif3/Irak-Ulke-Raporu.pdf>

Doğu Anadolu İhracatçı Birlikleri(DAİB), <http://www.daib.org.tr/>

Iraq Economic Monitor 2018 – World Bank Documents(Dünya Bankası Dokümanları), <http://documents.worldbank.org/curated/en/771451524124058858/pdf/125406-WP-PUBLIC-P163016-Iraq-Economic-Monitor-text-Spring-2018-4-18-18web.pdf>

Irak Kalkınma Planı,2018-2022, <https://www.tobb.org.tr/UlkeRehberi/Documents/Ulkeler/irak/Irak%20Ulusal%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1%202018-2022%20Ek.pdf>

Irak Petrol Bakanlığı Verileri,2019, <https://oil.gov.iq/>

Konya Ticaret Odası Irak Ülke Raporu, http://www.kto.org.tr/d/file/irak_-ulke-raporu_kasim.pdf

T.C. Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/irak-ekonomisi.tr.mfa>

T.C. Erbil Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, Türkiye-Irak Dış Ticaret Ülke Raporu, 2019

T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/orta-dogu-ve-korfez/irak/ulke-profil/genel-bilgiler>

TradeMap-ITC(Uluslararası Ticaret Merkezi) verileri,2019, <https://www.trademap.org/Bilateral.aspx?nypm=1%7c792%7c%7c368%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c%7c1%7c1%7c1%7c>

Türkiye İstatistik Kurumu, <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=9¶m2=4&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5811>

World Investment Report (Dünya Yatırım Raporu,2018), https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf

الله أكبر

IRAK CUMHURİYETİ İNCELEME RAPORU

2020